

Rantasalmen kunta
Tarkastuslautakunta

Tarkastuslautakunnan arviointikertomus vuodelta 2017

1. TARKASTUSLAUTAKUNTA

Kunnanvaltuusto on valinnut tarkastussäännön mukaisesti viisi tarkastuslautakunnan jäsentä ja heidän henkilökohtaiset varajäsenensä. Tarkastuslautakunnan jäseninä on toiminut Taskinen Sirpa, Katja Korhonen, Heiskanen Mauno, varapuheenjohtaja Aho Riikka ja puheenjohtajana Kari Lappalainen. Lautakunta on valinnut pöytäkirjanpitäjäksi tilintarkastaja JHTT Janne Majoisen. Lautakunta on kokoontunut 12 kertaa.

Lautakunnan tehtävänä on kuntalain 121 §:n mukaan valmistella valtuuston päätettävät hallinnon ja talouden tarkastusta koskevat asiat sekä arvioida, ovatko valtuuston asettamat toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet kunnassa ja kuntakonsernissa toteutuneet. Tarkastuslautakunnan on huolehdittava kunnan ja sen tytäryhteisöjen tarkastuksen yhteensovittamisesta. Jos kunnan taseessa on kattamatonta alijäämää, tarkastuslautakunnan on arvioitava talouden tasapainotuksen toteutumista tilikaudella sekä voimassa olevan taloussuunnitelman ja toimenpideohjelman riittävyttä.

Arviointikertomuksen laatimista varten lautakunta on tutustunut vuoden 2017 talousarvioon, tilinpäätökseen ja kunnanhallituksen laatimaan toimintakertomukseen. Lisäksi lautakunta on kuullut tavoitteiden asettamisesta ja niiden toteutumisesta kunnanjohtajaa ja muita viranhaltijoita sekä kunnanvaltuuston puheenjohtajaa ja hallituksen puheenjohtajaa. Tarkastuslautakunnan painopistealueina olivat vuonna 2017 tutustuminen. Lisäksi arvioinnin pohjana ovat lautakunnan jäsenten vuoden aikana muutoin tekemät käytännön havainnot.

Sidonnaisuudet ovat tulleet uutena tehtävänä tarkastuslautakunnan valvottavaksi kuntalain uudistuksen yhteydessä 1.6.2017.

Kuntalain mukaisesta tilintarkastuksesta on huolehtinut BDO Auditor Oy JHTT-yhteisö. Vastuunalaisena tilintarkastajana on toiminut Janne Majoinen, JHTT. Tilintarkastajien tarkastustyöstä tarkastuslautakunta on saanut raportointia kirjallisesti ja suullisesti.

Tarkastuslautakunnan ja tilintarkastuksen ulkoiset määrärahat muutetussa talousarviossa olivat 20 800 € ja toteutuma oli 21 349,65 eli 102,6 %. Uuden lautakunnan koulutukseen kului hieman ennakoitua enemmän.

2. TOIMINNALLISTEN JA TALOUDELLISTEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMINEN

2.1. Tavoitteiden asettaminen

Strategisten tavoitteiden tulisi olla niin konkreettisia, että niille on mahdollista määritellä selkeät mittarit, joiden avulla toteutumista voidaan arvioida.

Tavoitteiden tulee olla myös sellaisia, että ne kuvaavat palvelujen saatavuutta realistisesti toistamatta itsestäänselvyksiä. Lisäksi tavoitteille on asetettava vaatimus, että niillä on suora yhteys taloudellisiin resursseihin. Jos tavoitetta muutetaan, voimavarojen on muututtava tai jos resursseja muutetaan, tavoitteidenkin on muututtava. Talousarvio tulee laatia realistiseksi.

2.2. Toimintatulot, toimintamenot, katteet ja tilikauden tulos

Kunnan talous toteutui talousarviota parempana 1 687 784,33 euroa ylijäämäisenä. Kunnan ja vesija viemärlaitoksen toimintatuotot olivat yhteensä 8 680 193,46 € ja vastaavat toimintakulut - 30 296 776,62 € jolloin toimintakatteeksi muodostui -21 616 583,16 €. Verotulot olivat 11 239 776,62 €, jotka yllättivät positiivisesti jakasvoivat vuoteen 2016 verrattuna 522 228,36 €.

Valtionosuuksien määrä oli 13 065 357 € (2016 13 837 683 €) jotka laskivat 772 326 €. Rahoitustuotot olivat yhteensä 118 010,25 €. Vuosikatteeksi muodostui euroa 2 806 012,45 € (2016 2 329 834,85 2015 1 733 113,88), joka on 476 177,61 € parempi kuin vuonna 2016. Poistot käyttöomaisuudesta ja pitkävaikutteisista menoista olivat - 1 073 318,98 € (2016 -1 083 753,60) Tilikauden ylijäämäksi muodostui näin 1 687 784,33 (2016 1 245 193,93 €), joka on vuoden 2017 talousarviossa arvioitua määrää noin 1,4 milj. euroa parempi. Hallitus on esittänyt ylijäämän kirjaamista oman pääoman lisäykseksi.

Rahoituslaskelman mukaan kassavarat ovat kasvaneet edelliseen vuodenvaihteeseen nähden 270 266,22 €. Lainakannan muutos on - 374 194,06€ Maksuvalmius on parantunut.

2.3. Toiminnalliset tavoitteet

Talousarvion yhteydessä on valtuusto vahvistanut osastotasolla määrärahan ja tuloarvion sekä sitovat tavoitteet. Tilinpäätökseen liittyvästä toimintakertomuksesta ilmenevät hallintokuntien kokoamina näiden tavoitteiden saavuttamista kuvaavat tiedot. Kertomuksessa otetaan kantaa pääosin niihin tavoitteisiin, jotka eivät ole toteutuneet.

Talouden tasapainottamisen ohjelman toteutumisen raportti saatiin, mutta siitä oli vaikeaa todentaa miltä osin se oli toteutettu ja mitkä olivat eri toimenpiteiden vaikutukset kunnan toimintaan ja talouteen. Tarkastuslautakunta pitää kuitenkin erittäin positiivisena asiana, että kunnan talous toteutui ylijäämäisenä noin 1,7 milj. euroa ja kattamaton alijäämä saatiin katettua ja ylijäämää syntyi kunnan taseeseen 0,68 milj. euroa.

Maakuntauudistukseen valmistautuminen ei ole näkynyt kunnan toiminnassa tai raportoinnissa vielä vuonna 2017. Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä että uudistuksen eri vaihtoehtoihin varaudutaan ajoissa.

Kunnan asukasmäärä laski edelleen 2,7 % 97 asukkaalla ollen 3 554 asukasta vuoden 2017 lopussa (2016: 3 651, 2015: 3 740, 2014: 3 816). Kehitys tuo haasteita kunnan taloudenpitoon ja tarkastuslautakunta on huolissaan kehityksen suunnasta ja nopeudesta. Rantasalmen asukasluku on alentunut 367 henkilöllä, lähes 10 % vain 5 vuoden ajanjaksolla 2013-2017.

Kunnan tulisi resursoida voimavaroja kunnan markkinoimiseen ja tulisi löytää uusia keinoja asukasluvun säilyttämiseen vähintään nykytasolla.

Tarkastuslautakunta huomauttaa, ettei kuntastrategian toteutumista ole arvioitu tilivuodelta ja toivoo, että strategian toteuttaminen ja raportointi saataisiin osaksi tilinpäätöstä.

Rantasalmen kunnan työttömyysaste oli vuonna 2017 korkeampi kuin Etelä-Savon maakunnassa. Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että työttömyysaste on saatu laskemaan vihdoin muun Suomen mukana ollen vuonna 2017 14,4 %. Kehityksen syitä ei ole arvioitu tilinpäätöksessä eikä pitkäaikaistyöttömien määrää ole raportoitu. Tarkastuslautakunta huomauttaa, että Rantasalmen kunnan työttömyys on edelleen selvästi valtakunnan tasoa korkeampi 8,1 %. Tarkastuslautakunta suosittelee työttömien uudelleen kouluttautumisen mahdollisuuksien lisäämistä. Lisäksi tulisi pitää huolta riittävän julkisen liikenteen toimivuudesta.

Hallituksen vastine vuoden 2016 arviointikertomukseen on annettu 3.7.2017 § 203. Hallitus merkitsi arviointikertomuksen tiedoksi ja toimialoja koskevat havainnot tiedoksi toimialoille. Tarkastuslautakunta katsoo että hallituksen pitäisi vastata tarkastuslautakunnan huomioihin perusteellisemmin mitä toimenpiteitä tullaan tekemään havainnoille.

Tarkastuslautakunnan mielestä konserniyhtiöiden toiminnasta ja niihin sisältyvistä riskeistä tulisi raportoida kunnan tilinpäätöksessä paremmin.

Terveystalon mukaan sopimuksen palvelukuvauksen sitovat tavoitteet täyttyneet ja sopimuksen laskutus on ollut sopimuksen mukaista. Terveyspalveluilla on suuri merkitys kuntalaisille ja kunnan taloudelle.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä että sopimuksessa toiminnalle asetetut sitovat tavoitteet kuvattaisiin tilinpäätöksen toimintakertomuksessa ja että niiden toteutuminen raportoitaisiin tilinpäätöksen toimintakertomuksen teksteissä nykyistä paremmin. Näin kuntalaiset ja valtuusto voisivat arvioida nykyistä paremmin Terveystalon sopimuksen noudattamista. Toiminnalle asetettu mittari ”sopimuksen mukaiset palvelut” on tarkastuslautakunnan näkemyksen mukaan huono mittari asiakastytyväisyyden saavuttamiselle. Mittarin tulisi olla paremmin todennettavissa oleva esimerkiksi lääkärin vastaanotolle pääsyn nopeus.

Tarkastuslautakunnan saaman palautteen mukaan kuntalaiset kokevat että Terveystalon palveluiden saatavuus on heikentynyt.

Asiakastytyväisyys kysely on tehty, mutta tilinpäätöksen toteuman mukaan asiakastytyväisyys on raportoitu vain terveyskeskuksen vastaanoton osalta. Tarkastuslautakunnan mukaan sisältö tulisi raportoida paremmin mitä on kysytty ja mitkä ovat tulokset eri yksiköistä.

Tarkastuslautakunta on huolestunut siitä, että joukkoliikenteen vuorotiheys on vähentynyt. Tarkastuslautakunnan mielestä tulisi selvittää joukkoliikenteen parantamisen mahdollisuuksia. Tulisi pohtia voidaanko panostaa enemmän joukkoliikenteeseen. Tämä on tärkeä seikka joka vaikuttaa myös kunnan elinvoimaisuuteen.

Tarkastuslautakunta on huolestunut kunnan teiden liikennemerkkien kunnosta ja toivoo, että näihin panostettaisiin nykyistä enemmän.

Tarkastuslautakunta katsoo, että työllisyyden hoitoon pitäisi panostaa jatkossa

enemmän ja raportoida työttömyyden ja väestön rakenne tarkemmin.

Ympäristöterveydenhuollon palvelut hankitaan ostopalveluna Itä-Savon sairaanhoitopiirin kuntayhtymältä, ostosopimus kattaa eläinlääkinnän ja terveystalouden. Toimintaa arvioidaan asiakastytyväisyydellä, toteutana todetaan, että ongelmia toiminnassa ei ole havaittu. Asiakastytyväisyyttä ei kuitenkaan ole konkreettisesti mitattu. Terveystalouden suoritteet ovat laskeneet vuonna 2017 neljännekseen aiemmista vuosista.

Tarkastuslautakunta toivoo että edelleen panostettaisiin tulo- tai menoarvioiden perusteluihin. Esimerkiksi vesi- ja viemärlaitoksen talousarviota selvästi parempaa tulosta ei ole toimintakertomustekstissä mitenkään perusteltu.

2.4. Taloudelliset tavoitteet

Talousarvion mukaan määräraha on valtuuston toimielimelle tehtäväkohtaisesti myöntämä määrältään ja käyttötarkoitukseltaan rajattu valtuus varojen käyttämiseen. Tuloarvio on valtuuston talousarviossa toimielimelle tehtäväkohtaisesti asettama sitova tulotavoite. Määrärahat ja tuloarviot ovat sitovia osastotasolla.

Kokonaisuudessaan tilinpäätös osoittaa talousarviossa noin 1,4 milj. euroa arvioitua parempaa tulosta. Edellisvuodesta toimintakulut ovat pysyneet lähes edellisvuoden tasolla mitä tarkastuslautakunta pitää hyvänä ja toimintatuotot ovat kasvaneet 750 666,21 € kasvua edellisvuoteen 9,5 %. Valtionosuuksien ja verotulojen yhteismäärä on laskenut edellisvuodesta 237 321,89 € 1,0 % (2016 laskua -2,0 %).

Kunnanhallitus on nimennyt kokouksessaan 4.2.2013 § 62 talouden tasapainottamisen työryhmän. Kunnanvaltuusto on hyväksynyt 13.11.2013 § 80 talouden tasapainottamisohjelman vuosille 2013-2016. Tasapainottamisohjelma sisältää lukuisia toimenpiteitä, joilla tasapainottaminen on tarkoitus toteuttaa. Vuoden 2014 tilinpäätöksen jälkeen alijäämää on saatu katettu johtuen paljolti Terveystalon sopimuksen pienemmistä sote kuluista. Tasapainottamisohjelman seurannasta ja toteuttamisesta ei ole pidetty kiinni kovin tarkasti. Kunnanvaltuusto on käsitellyt taloudentasapainotusohjelman 2013-2016 yhteenvedon kokouksessaan 13.3.2017 §11.

Kuntalain mukaan taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen enintään neljän vuoden pituisena suunnittelukautena, jos talousarvion laatimisvuoden taseeseen ei arvioida kertyvän ylijäämää. Jos taseen alijäämää ei saada katetuksi suunnittelukautena, taloussuunnitelman yhteydessä on päätettävä yksilöidyistä toimenpiteistä (*toimenpideohjelma*), joilla kattamaton alijäämä katetaan valtuuston erikseen päättämänä kattamiskautena (*alijäämän kattamisvelvollisuus*).

Kuntalain § 110 mukaan kunnan toiminnassa ja taloudenhoidossa on noudatettava talousarviota. Käyttötalouden palvelualue ja palveluyksikö sitovuustason menomäärärahan ylityksiä ja tuloarvion alitukset oli lukuisia. Menomäärärahan ylityksiä oli sitovuustasolla yhteensä 353 353,75 euroa ja tuloarvion alitukset olivat 385 790,61 euroa. Kunnanvaltuustolle ei ole vuonna 2016 enää ollut pakko viedä määrärahojen ylityksiä ja alitukset hyväksyttäväksi tilivuoden päättymisen jälkeen. Sen sijaan alitukset ja ylitykset sitovissa määrärahoissa tulisi perustella tilinpäätöksessä entistä paremmin. Vuoden 2017 tilinpäätöksessä on perusteltu hieman paremmin määrärahojen ylityksiä, mutta edelleen tässä on kehittämisen varaa.

Vuoden 2017 hyvän tuloksen ansiosta kumulatiivinen alijäämä on poistunut ja kuntaan on saatu ylijäämää asukasta kohti 680 euroa.

Lainan määrä on kertomusvuonna 2017 ollut asukasta kohti 2 965 euroa. Tarkastuslautakunta pitää hyvänä, että lainan määrä on laskenut 23 euroa asukasta kohden. Vuosikate asukasta kohden on kasvanut 790 euroon. Lainamäärä on alempi kuin Etelä-Savon kunnissa keskimäärin 3186 euroa per asukas. Rantasalmella on lainaa suunnilleen Suomen keskitason verran 2921 euroa per asukas, mutta enemmän kuin alle 5000 asukkaan kunnissa keskimäärin. Konsernilaina oli laskenut 116 euroa asukasta kohden ollen 3 410 euroa.

Vuosi	Lainan määrä euroa/asukas	Kertynyt yli-alijäämä asukas	Vuosikate 1000 euroa	Tilikauden yli-alijäämä 1000 euroa
2011	1713	7	-259	-864
2012	1760	-270	-176	-1084
2013	2548	-605	-347	-1283
2014	2505	-785	337	-660
2015	3277	-602	1 739	748
2016	2988	-276	2 330	1 245
2017	2965	680	2 806	1 687

2.5. Investoinnit

Investointiosassa valtuusto hyväksyy määrärahat ja tuloarviot hankeryhmille (pysyvien vastaavien taseryhmä).

Vuoden 2017 investointien tulorahoitus % oli 97,4 % mikä tarkoittaa että tulorahoituksella voidaan kattaa toiminnan menot ja lähes kaikki investoinnit. Investointiosan menot olivat yhteensä – 2 908 295,71 € (2016: 1 659 591,20 €) ja tulot 1 28 793,51 € (2016 800 688,05 €). Talousarvion investointimenojen toteutuma on 179,1 % ja tulojen 100 %. Vesi- ja viemärlaitoksen investointimenot olivat 15 160,46 €.

Suurin investointi 1 332 723 € johtui uudelle Kiinteistö Oy Rantasalmen teollisuustilat yhtiölle siirretyn omaisuuden siirtämisestä. Kunnanvaltuuston päätös 11.12.2017 § 81.

3. MUUT HAVAINNOT KUNNASTA JA SEN TOIMINNASTA

Kunnan asukasmäärä laski edelleen 2,7 % 97 asukkaalla ollen asukasta vuoden 2016 lopussa (2016: 3 651, 2015: 3 740, 2014: 3 816). Kehitys tuo haasteita kunnan taloudenpitoon ja tulisi löytää keinoja asukasluvun säilyttämiseen vähintään nykytasolla.

Kuntakonsernin huolen aiheena jatkuu Jarviluonnonkeskus Oy:n kiinteistön kiinteistön arvostus ja Kiinteistö Oy Rantasalmen Silvan talouden kannattavuus.

Vesi- ja viemärlaitos toimii kirjanpidollisesti eriytettyinä taseyksikkönä. Laitos oli pysynyt meno- ja tulomäärärahoissa ja pientä ylijäämää kertyi noin 68 t€.

Järvi-Saimaan palvelut oy pysyi talousarviossa ja tekivät positiivisen tuloksen.

Henkilöstön kokonaismäärä on laskenut vuodesta 2016 190 henkilöstä vuonna 2017 185 henkilöön.

4. YHTEENVETO

Tarkastuslautakunnan käsityksen mukaan kunta on toiminut valtuuston asettamien tavoitteiden mukaisesti. Kaikkia kunnanvaltuuston asettamia tavoitteita ei kuitenkaan saavutettu ja tavoitteiden asettamisessa on edelleen kehitettävää. Toimintaan ja talouteen liittyvät uhkatekijät asettavat omat vaatimuksensa tavoitteiden asettamiselle ja niiden sisällöille. Sitovien tavoitteiden tulee olla mahdollisimman konkreettisia ja mitattavia ja niiden tulee tukea toiminnan ja talouden tasapainottamiseen liittyviä toimenpiteitä.

Taseeseen kertynyt kumulatiivinen alijäämä saatiin katettua vuoden 2017 aikana.

Tarkastuslautakunta pitää tärkeänä, että sisäisen valvonnan kehittämiseen panostetaan edelleen ja sen toimivuutta seurataan säännöllisesti. Toimintakertomuksessa annettava selonteko antaa riittävän kuvan kunnan sisäisen valvonnasta ja riskien hallinnasta, mutta sisäisen valvonnan ohje ja konserniohje ovat vuodelta 2012 ja ne tulisi uudistaa vastaamaan nykyistä kunnan toimintaa ja lainsäädäntöä.

Kunnan talous on vuonna 2017 kehittynyt edelleen positiiviseen suuntaan ja näyttää suhteellisen vakaalta. Tarkastuslautakunta painottaa kuitenkin tiukan taloudenpidon merkitystä. Haasteita taloudelle aiheuttaa väestön nopea ja kiihtyvä aleneminen sekä valtionosuuksien kehitykseen liittyvä epävarmuus ja mahdolliset tulevat konsernin omaisuuden arvojen alaskirjaukset.

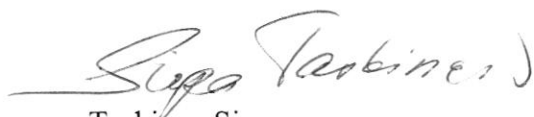
Rantasalmella 29.5.2018

Kari Lappalainen
puheenjohtaja

Mauno Heiskanen

Taskinen Sirpa

Riikka Aho
varapuheenjohtaja

Katja Korhonen